

реалізацію окресленої мети, її напрямком з урахуванням специфічних особливостей. В змістовний компонент входить також зміст здорового способу життя, основні організаційні принципи здоров'язбережувальних впливів, а також необхідні умови, при яких дані завдання будуть реалізовані;

- *діяльнісний компонент* включає в себе етапи здоров'язбережувальної діяльності студентів і засоби її реалізації, способи та методи досягнення поставленої мети;
- *оціночно-результативний компонент* містить в собі діагностику та оцінку діяльності всіх компонентів розробленої моделі здоров'язбережувального навчально-виховного освітнього процесу вузу, а також його результатів.

Таким чином, освітні технології є здоров'язбережувальними, якщо призводять до позитивної зміни як освітнього середовища в цілому, так і її суб'єктів (учасників освітнього процесу); спрямовані на зміцнення фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я - збагачення можливостей індивіда і позитивні соціально-психологічні зміни особистості за рахунок сукупності теоретичних і практичних освітніх ресурсів; орієнтовані на спільну роботу в трьох основних взаємопов'язаних напрямках діяльності: педагогічному, психологічному, фізіологічному.

Література

1. Бойко О.В. Становлення та розвиток поняття "здоровий спосіб життя" / О.В.Бойко // Морально-духовний розвиток особистості в сучасних умовах : Зб. наук. праць. – Книга І. – К., 2000. – С. 117–124.
2. Яремко О. Формування здорового способу життя молоді : проблеми і перспективи. / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакулєнко та ін. – К. : Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 198 с.

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ УМІНЬ В УЧНІВ 9 КЛАСУ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

*Катрошенко М.М., Мегем О.М.
Глухівській національній педагогічній університет імені Олександра Довженка*

Постановка проблеми. Постійне оновлення і відтворення інтелектуального потенціалу суспільства вимагає розробки нових концепцій розвитку і навчання учнівської молоді. Соціальне замовлення – стати у третьому тисячолітті державою інтелекту – потребує нової теорії інноваційної освіти, компонентами якої є сучасні філософські, аксіологічні, семантичні, фізіологічні, психолого-педагогічні та інші погляди на людину. Сучасна школа під впливом суспільства повинна не тільки дати учням певний обсяг знань, а й підготувати їх до того, щоб у майбутньому вони вміли вирішувати найрізноманітніші завдання.

На сучасному етапі розвитку освіти актуальним є виховання людини, яка мислить, здатної орієнтуватись у нових умовах, у потоці інформації, готової до творчого пошуку. Тому саме в школі необхідно закласти основи формування особистості з новим мисленням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Формуванню інтелектуальних умінь у молоді у процесі навчальної діяльності присвячено

багато наукових досліджень. Так теорію і методику формування інтелектуальних умінь учнів у процесі географічної освіти схарактеризовано у дослідженні О. Бугрій [2]; формуванню інтелектуальних умінь старшокласників у процесі навчання предметів мовно-літературного циклу присвячено дослідження О. Башманівського [1]; формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі вивчення предметів природничого циклу проаналізовано у праці І. Лов'янової [3].

Проте питання поетапного формування інтелектуальних умінь в учнів основної школи у процесі вивчення біології висвітлено недостатньо.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі існує безліч визначень інтелекту залежно від категоріальних засад цього поняття. Але більш загальним визначенням є наступне: «інтелект (від *лат. intellectus* — розуміння, пізнання) — загальна здатність до пізнання, розуміння і вирішення проблем». Поняття інтелект об'єднує всі пізнавальні здібності індивіда: відчуття, сприйняття, пам'ять, уявлення, мислення, уяву [4, с. 147-148].

Найважливішим компонент розумової діяльності є інтелектуальні вміння. Тому навчально-інтелектуальні вміння можна розглядати як самостійну групу загально-навчальних умінь, за допомогою яких інформація структурується, уможливаючи поступальний рух від незнання до знання; їх формування є основою навчання вмінню вчитись. Від того, наскільки володіють навчальними вміннями школярі, залежить і засвоєння спеціальних прийомів вивчення основ наук (зокрема, уміння виділяти в навчальному матеріалі основне, необхідне для здійснення спостереження за будь-яким природним явищем, доведення теореми, вивчення історичної події тощо). У результаті досягається інтегрованість знань, цілісність наукового світогляду, сформованість інтелектуальної особистості. Кожний вид інтелектуальної операції(виділення головного, порівняння, узагальнення, конкретизація, класифікація, доведення, аналіз, синтез) може оптимально використовуватись у певному віковому періоді. Так в учнів 9 класу зростає необхідність у самоконтролі й самовихованні, у розвитку своїх здібностей і можливості їх реалізації, розвивається ініціатива та саморегуляція. Мислення їх стає більш глибоким, повним, всебічним, абстрактним; виникає модернізація сформованих прийомів розумової діяльності під час ознайомлення з новими знаннями.

Ми вважаємо за доцільне формування інтелектуальних умінь в учнів 9 класу у процесі вивчення біології здійснювати поетапно, зокрема:

- 1) кумуляція – це набуття досвіду виконання інтелектуальних умінь;
- 2) констатації – це визначення досягнутого рівня сформованості того чи іншого інтелектуального вміння учня. Констатацію реального рівня сформованості інтелектуальних умінь доцільно здійснювати шляхом застосування контрольних та самостійних робіт, головною діагностичною частиною яких є запитання, задачі, вправи або завдання репродуктивного та продуктивного типу;
- 3) мотивація – створення сприятливих умов для виникнення позитивних емоцій як природного наслідку пізнавальної діяльності;
- 4) усвідомлення сутності вміння – це осмислення процесу навчання;
- 5) використання інтелектуальних умінь у стандартних умовах;
- 6) використання інтелектуальних умінь у творчих умовах;

7) перенесення інтелектуальних умінь.

Ми вважаємо за доцільне реалізацію етапу усвідомлення сутності вміння здійснювати за допомогою правил-орієнтирів. Зокрема, правило-орієнтир «виділення головного» доцільно формулювати таким способом: уважно прочитати текст; визначити про що в ньому йдеться; поділити текст на закінчені логічні частини; визначити речення, слова найважливіші в кожній частині (назвемо їх ключовими); ті, без яких можна обійтися, назвемо другорядними; за допомогою ключових слів (або речень) сформулюйте головну думку; складіть план до кожної частини; головні думки запишіть.

Правило-орієнтир «уміння порівнювати» доцільно формулювати таким чином: визнач мету порівняння; перевір, чи знаєш ти матеріал про будову, функції органів людини, еволюційний процес органічного світу, рівні організації живої матерії; виділи основні ознаки, за якими порівнюватимеш; знайди відмінне і схоже; зроби висновок із порівняння.

Правило-орієнтир «уміння узагальнювати навчальний матеріал» рекомендуємо здійснювати за таким алгоритмом: виділіть головне поняття; як ви розумієте його зміст?; виберіть головні, типові факти з матеріалу теми (розділу, курсу); порівнюючи їх між собою, виділіть головне; зробіть висновок, сформулюйте тенденцію, закономірність, провідну ідею, закон. Реалізація етапу використання інтелектуальних умінь в творчих умовах радимо здійснювати за допомогою пізнавальних завдань.

На етапі формування умінь перенесення рекомендуємо виконувати наступні завдання: перенесення на інший зміст цього предмета; на інформацію більш широкого життєвого значення, наприклад, назвіть спільні ознаки дихальної і кровоносної систем; назвати спільні ознаки між сном і гіпнозом.

Висновки. Формування інтелектуальних умінь в учнів 9 класу у процесі вивчення біології необхідно здійснювати поетапно. Засобами ефективної реалізації поетапного формування інтелектуальних умінь є правила-орієнтири, пізнавальні завдання.

Література

1. Башманівський О.Л. Формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі навчання предметів мовно-літературного циклу: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 197 с.
2. Бугрій О.В. Теорія і методика формування інтелектуальних умінь учнів у процесі географічної освіти: дис...доктора пед.. наук: 13.00.02. /О.В. Бугрій. – Харків, 2006. – 404 с.
3. Лов'янова І.В. Формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі вивчення предметів природничого циклу: автореф. дис.На здобуття наук. Ступеня канд.. пед.. наук : спец. 13.00.09. /І. В. Лов'янова. – К., 2006. – 20 с. – укр.
4. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Яременко. – К : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.